

ЩО ТАКЕ «ПУТІНІЗМ» І ЧИ ІСНУЄ ВІН ВЗАГАЛІ?

І. В. Богінська

В лютому 2019 р. помічник президента РФ В. Сурков опублікував у «Независимой газете» статтю під назвою «Тривала держава Путіна». Підзаголовок статті – «Про те, що тут взагалі відбувається» – наштовхує на думку, що її поява пов'язана з необхідністю пояснити широкому загалу суть поточного моменту і створити певні «уявлення» про майбутнє Росії. Дійсно, стаття В. Суркова є віддзеркаленням теперішнього становища РФ зі всіма його складнощами і невизначеністю. Як буде виглядати влада в Росії після 2024 р., коли закінчиться формально другий (а фактично п'ятий) термін президентських повноважень В. Путіна? За відсутності якихось правил передачі влади ситуація невизначеності породжує тривожність і в суспільстві, і в середовищі навколотовладних груп.

В. Сурков намагається переконати в тому, що «це лише здається, що вибір у нас є». Адже на його думку, ілюзія вибору характеризує насамперед західну демократію, інтерес до якої в російському суспільстві вже зник. Він вкотре нагадує, що перенесення чужого досвіду державного будівництва шкодило Росії, яка з рівня СРСР впала до рівня РФ. Проте наразі цей розпад вдалося зупинити, «держава Росія продовжується, і тепер це держава нового типу, якої в нас ще не було». Цю нову модель держави В. Сурков називає «державою Путіна», а самого російського президента ставить в один історичний ланцюг з Іваном III, Петром I та Ленінінм. Описуючи «путінську модель влади», В. Сурков лише один раз вживає слово «путінізм», називаючи ним «ідеологію майбутнього». Концепт «путінізм» не є центральним в його статті, але він тісно пов'язаний з полемікою навколо проблеми створення конкурентної конструкції влади. Звідси і запевнення, що «держава Путіна» - це надовго і після Путіна. Політичне забарвлення концепту «путінізм» яскраво виявляється на тлі нищівної критики демократії і тієї «глибинної держави», фасадом якої, на думку В. Суркова, вона начебто виступає. Емоційна складова концепту стає зрозумілою при його описі автором в категоріях «вміння чути і розуміти народ, бачити його наскрізь, на всю глибину і діяти відповідно», «довірливого спілкування і взаємодії верховного правителя з громадянами».

Про маніпулятивний характер «путінізму» свідчать не лише лінгвістичні особливості «занурення» цього концепту у політичний дискурс, причому особою, наближеною до російського президента (що може сприйматися як спроба довести правильність того шляху, яким рухається Росія). Важливим у даному випадку є очікуваний імпактором вплив на широку аудиторію, до якої В. Сурков зараховує і «всіх, хто не є Путіним, але хотів би бути, як він», і всіх інших, зауважуючи на експортному потенціалі створеної в Росії політичної системи. Для цього, за власним визнанням, він навіть спеціально обрав мову, яку б і «російський офіціоз, і антиросійський офіціоз сприймали б як помірковано єретичну».

В. Сурков не є автором концепту «путінізм». Неспівпадіння в розумінні та використанні цього концепту спостерігаються вже на рівні «початкових знань» про нього і зайвий раз свідчать про його маніпулятивну природу. Хто перший запровадив в обіг «путінізм»? Російськомовна версія Wikipedia посилається на В. Ніконова, який в 2003 р. назвав «путінізмом» політичну систему, що сформувалася в Росії після приходу до влади В. Путіна. Проте ще в січні 2000 р. російський математик і публіцист А. Піонтковський опублікував статтю під назвою «Путінізм, як вища і заключна стадія бандитського капіталізму в Росії». (Примітно, що російський ліберал і прибічник демократичних цінностей, отримавши відмову від інших ЗМІ, змушений був опублікувати цю статтю в газеті «Советская Россия»). В ній він називає «путінізмом» набір засобів, які влада використовує для свого відтворення. Перелік цих засобів: відмова від демократичних прав і свобод людини, війна, наступ на свободу слова і інформаційне зомбування, ізоляція від зовнішнього світу, економічна деградація тощо вочевидь спрямований на формування негативних уявлень про зазначений концепт. Україномовна Wikipedia надає комплексне

визначення «путінізму» як загальних рис політичного режиму, політичної ментальності та російської державної ідеології, які склалися в РФ з початку 2000-х рр., а «пальму першості» віддає Річарду Гвіну (*Richard Gwyn*), який в січні 2000 р. використав слово «путінізм» на сторінках «Toronto Star». Англомовна версія Wikipedia визначає «путінізм» в якості політичної системи, сформованої за часів президентства В. Путіна. З посиланням на думку оглядача «The Washington Times» Арнольда Бейхмана (*Arnold Beichman*), цей концепт подається в одному ланцюжку зі сталінізмом.

В яких інших випадках згадується «путінізм» у політичному дискурсі? Найбільш поширеним є погляд на «путінізм» як на політичний режим, який характеризується набором притаманних лише йому особливостей. При цьому одні автори пов'язують його виключно з особистістю В. Путіна, його стилем управління державою, намагаючись дати відповідь на запитання: «Who is Mr. Putin?». Інші – пропонують розуміти цей концепт ширше: як політичну систему, яка почала формуватися в РФ ще до приходу у владу В. Путіна, викристалізувалася на початку його правління, і вірогідно, «зможе пережити Путіна». Менш поширеною є думка про «путінізм» як ідеологію. При чому думки стосовно приналежності «путінізму» до певного ідеологічного спектру суттєво відрізняються в діапазоні від «відгалуження рашизму», «близькості фашизму» до «лібералізму»: кожен імпактор вбачає по-своєму. А дехто з «поміркованих» сприймають «путінізм» свідомо задуманим його піарниками симулякром великого ідеологічного стилю, тобто пропагандистським міфом. Існують і такі, що ставляться до «путінізму» як різновиду популізму. Нарешті, є і такі, хто вважає, що ніякого «путінізму» як ідеологічного концепту не існує, а є лише політтехнологічні пропозиції. Важко не погодитися з тим, що «путінізм» не втілює якихось політичних ідей або утопічних уявлень, боротьбу народу або еліт, розвиток капіталу або способи його освоєння. Позбавлений конкретного позитивного змісту та бачення перспективи розвитку, концепт «путінізм» є близьким до поняття політичного режиму, але сам поняттям так і не став. На відміну від поняття, концепт передбачає трансляцію розуміння або оцінки явища, факту, події з метою створення у свідомості аудиторії (слухачів, читачів, глядачів) бажаного для іпактора «уявлення». Залишаючись «знаряддям» боротьби за «розум і почуття» людей, концепт має свій термін придатності з огляду на спроможність і масштаби впливу. Для ефективного впливу концепт має бути ефективно представленим, щоб забезпечити високий рівень його сприйняття та схвалення. Зрозуміло, що це залежить насамперед від іпактора, а не аудиторії, яка зазнає впливу.

«Путінізмом», транспортованим у політичний дискурс, зазвичай називаються різні явища – від культу особи Путіна до ідеології та моделі державного управління. Він чітко позначає прихильників і супротивників як російського президента, так і претензій Росії на особливий шлях розвитку і її амбіції щодо експорту власної політичної моделі. Водночас незалежно від цього «путінізм» розуміють як антитезу демократії та ліберальних цінностей (в сенсі несумісності). «Путінізм» - це не підміна демократії і не її різновид (як у випадку з так званою «суверенною демократією»). Водночас спроби подати цей концепт як прогресивну модель розвитку (хоча б і в майбутньому) допоки залишаються невдалими.

УДК: 327:32.019.5

ІНСТИТУЦІЙНИЙ ВИМІР РЕАЛІЗАЦІЇ ДОКТРИНИ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

С. В. Бондаренко

В сучасних умовах нелінійності та непередбачуваності розвитку суспільно-політичних процесів, втрати монополії на владу традиційними політичними інститутами (у т. ч. в інформаційно-комунікаційній сфері), збільшення впливу на прийняття рішень